

บทวิจัย

การถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาล*

LESSON LEARNED FROM CHILD CARE CENTER MODEL UNDER THE SUPERVISION OF NURSING
ACADEMIC INSTITUTIONS

เต็มดวง บุญเปี่ยมศักดิ์** สมสิริ รุ่งอมรรรัตน์***
พิมพ์พารณณ์ กลั่นกลิ่น**** ลดาวัลย์ ประทีปชัยกุล*****
มณีนรัตน์ ภาครูป***** สุพรรณณี สุ่มเล็ก***** ชิตกมล สังข์ทอง*****

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์บทเรียนการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาล และพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยในศูนย์เด็กเล็ก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่มกับผู้บริหาร หัวหน้าศูนย์เด็กเล็ก พยาบาล ครูพี่เลี้ยง นักวิชาการ แม่ครัว/โภชนาการ และผู้ปกครองเด็ก รวม 194 คน จากศูนย์เด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ 5 แห่ง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า มีปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงาน 3 ด้าน คือ ปัจจัยนำเข้า คือ การบริหารจัดการที่ดีที่มีความเชี่ยวชาญสาขาการพยาบาลเด็ก ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านกระบวนการ คือ มีแนวปฏิบัติในการสร้างเสริมสุขภาพเด็กที่ชัดเจน ครูพี่เลี้ยงได้รับการพัฒนาศักยภาพต่อเนื่อง มีการบูรณาการพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยกับศูนย์เด็กเล็ก ปัจจัยด้านผลลัพธ์ เด็กได้รับการสร้างเสริมสุขภาพและการพัฒนาการ ผู้ปกครองมีความพึงพอใจ และมีงานวิจัยและนวัตกรรมด้านการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยทำให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายทั้งระดับสถาบัน และระดับวิชาชีพเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยในศูนย์เด็กเล็ก

คำสำคัญ: การสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัย/ การถอดบทเรียน/ สถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์/ ศูนย์เด็กเล็ก

ผู้รับผิดชอบหลัก: ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมสิริ รุ่งอมรรรัตน์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

* ได้รับทุนสนับสนุนจากแผนงานเครือข่ายพยาบาลศาสตร์เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ (พย.สสส) ภายใต้กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส)

** อาจารย์ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

***** รองศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

***** รองศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

***** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

***** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ABSTRACT

The purpose of this descriptive study was to synthesize lessons learned from conducting child care centers and proposing policy for promoting early childhood health in child care centers under the supervision of five nursing academic institutions. Data were collected by both quantitative and qualitative methods. Instruments were guidelines of questions for in-depth interviews and focus groups. The participants in the study included administrators, nurses, caregivers, cooks and parents of children who attended these centers- a total of 194 participants. Data were analyzed using descriptive statistics and content analysis.

Key success factors can be divided into 3 aspects as input, process and output. The input factors included the explicit health promotion policies and support from the Faculty of Nursing and parent participation. The process factors included creating sets of child care practice and child health promotion guidelines; tools for child health assessment; continuing development of personnel and the integration of learning, teaching, and services. The output factors were optimal growth and development of early childhood; research and innovation and parents satisfaction with the service provided. The results of this lesson learned can be a model for other nursing academic institutions to develop guidelines for child health promoting practices in their own centers.

Keywords: Early childhood health promotion; lesson learned; Nursing academic institutions; Child care center.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กในช่วงปฐมวัยระยะแรกเกิด - 5 ปีแรก เป็นระยะที่สำคัญของชีวิต เนื่องจากเป็นวัยรากฐานของการพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสติปัญญา จากรายงานการสำรวจภาวะสุขภาพและพัฒนาการเด็กปฐมวัย ในปี 2553 พบว่า เด็กปฐมวัย (0-5 ปี) มีพัฒนาการรวมปกติหรือสมวัย ลดลงจากร้อยละ 71.7 ในปี 2542 เป็นร้อยละ 65.1 ในปี 2550 และเพิ่มเล็กน้อยเป็นร้อยละ 72.3 ในปี 2553 (รายงานสาธารณสุขไทย ปี 2551-2553, 2556) สภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนไป พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประสบปัญหาการเลี้ยงดูบุตรหลาน เนื่องจากต้องใช้เวลาเพื่อการประกอบอาชีพ จึงนำบุตรหลานไปรับการดูแลในศูนย์รับเลี้ยงเด็กจากข้อมูลประชากร จำแนกตามกลุ่มอายุ ทั่วประเทศไทย พบว่าเด็กก่อน

วัยเรียนที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี มีจำนวนเกือบ 4 ล้านคน และเกือบร้อยละ 50 ของเด็กกลุ่มนี้ ผู้ปกครองจะนำไปฝากเลี้ยงในศูนย์เด็กเล็กหรือเข้าโรงเรียนอนุบาล เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าโรงเรียน (สำนักติดต่อโรคทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2554) วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กส่วนใหญ่จึงเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ที่ต้องหารายได้เลี้ยงครอบครัว ทำให้ไม่สามารถอบรมเลี้ยงดูเด็กได้ด้วยตนเอง โดยมีหลายหน่วยงานดำเนินการเช่น กระทรวงสาธารณสุข ดำเนินงานโดยกองโภชนาการ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย โดยกรมพัฒนาชุมชน กรมการปกครองท้องถิ่น กรมการศาสนา โดยเรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น ศูนย์ดูแลเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน (ก่อนประถมศึกษา) และ

โรงเรียนอนุบาล เป็นต้น (บังอร เทพเทียน, และ ปิยะฉัตร ตระกูลวงษ์, 2550; ลือชา วรรัตน์, สมศักดิ์ชัยพิพัฒน์, และประนอม ภูวนัตตริย์, 2546) ปัจจุบันมีสถานรับเลี้ยงดูเด็กเล็กหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวนกว่า 17,000 แห่ง (สำนักติดต่อโรคทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2554) ซึ่งมีมาตรฐานในการเลี้ยงดูเด็กแตกต่างกันไปตามแต่ละหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ

มาตรฐานสำหรับการประเมินศูนย์เด็กเล็กนั้น มีหลากหลาย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมิน เช่น มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กปลอดโรค เกณฑ์การประเมินมาตรฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากการศึกษาของ ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ (2551) พบว่า ในปีงบประมาณ 2550 กระทรวงสาธารณสุขได้ตั้งเป้าหมายให้ศูนย์เด็กเล็กในแต่ละตำบลต้องผ่านเกณฑ์มาตรฐานอย่างน้อย 1 แห่งต่อตำบล ซึ่งพบว่าภาคกลางเป็นภาคที่มีสัดส่วนของตำบลที่มีศูนย์เด็กเล็กผ่านเกณฑ์อย่างน้อย 1 แห่งครบทุกตำบล ส่วนภาคใต้พบว่ามีสัดส่วนดังกล่าวน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามในภาพรวมทั้งประเทศถือว่ายังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กระทรวงสาธารณสุขได้วางไว้ การประเมินการจัดระบบบริการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในปี พ.ศ.2550 ชื่อว่า แม่ฮ่องสอน ผู้ดูแลต่อเด็กเฉลี่ยเท่ากับ 1: 20 คน นั้นเป็นไปตามเกณฑ์ (เด็ก 3 ปีขึ้นไป จำนวนผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็ก 20-25 คน) แต่ผู้ดูแลเด็กต้องทำหน้าที่หลายอย่าง เช่น แม่ครัว พนักงานทำความสะอาด ดูแลสถานที่ และทำหน้าที่ธุรการ ซึ่งเป็นภาระงานที่เพิ่มเติมจากการดูแลเด็ก การศึกษานี้ยังพบว่า ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 30 แห่งที่ศึกษา อุปกรณ์เครื่องเล่นค่อนข้างมีเพียงพอ แต่มีถึงร้อยละ 40 ที่เครื่องเล่นอยู่ในสภาพที่ไม่ปลอดภัย ศูนย์เด็กเล็กยังคงต้องได้รับการเพิ่มคุณภาพ แม้จำนวนผู้ดูแลเด็กเพียงพอ

ต่อจำนวนเด็กที่ดูแล แต่อุปกรณ์เครื่องเล่นส่วนใหญ่ยังไม่ปลอดภัย และอาหารที่นำมาขายหน้าศูนย์เด็กเล็กยังไม่มีการควบคุมเรื่องโภชนาการเพียงพอ (ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ, 2551)

สถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่ได้จัดให้มีบริการดูแลเด็กปฐมวัยในศูนย์เด็กเล็ก เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้การสอนสำหรับนักศึกษาพยาบาลทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาและพัฒนาสมรรถนะนักศึกษาพยาบาลให้มีความรู้ ความเข้าใจในการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัย ตลอดจนบูรณาการงานบริการวิชาการและการวิจัย ปัจจุบันมีศูนย์เด็กเล็กที่มีการดำเนินการโดยคณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ในเครือข่ายพยาบาลศาสตร์เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพหลายแห่ง ฉะนั้นเพื่อเป็นการพัฒนางานด้านสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยในศูนย์เด็กเล็ก คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสังเคราะห์บทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาลในเครือข่ายพยาบาลศาสตร์เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ (พย.สสส) จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ซึ่งเป็นตัวแทน 5 ภูมิภาค ดังกล่าว เนื่องจากเป็นสถาบันที่มีศูนย์เด็กเล็กที่ได้เกณฑ์มาตรฐาน และมีการดำเนินกิจกรรมครบวงจร ทั้งด้านการให้บริการวิชาการแก่บุคลากรของสถาบันและสังคม ส่งเสริมด้านการศึกษาโดยเป็นแหล่งสาธิตสาธิต รวมทั้งเป็นแหล่งในการศึกษาวิจัย อีกทั้ง 5 สถาบันยังเป็นที่ยอมรับของบุคลากรในวงการศึกษาที่มีผู้มาเยี่ยมชมและดูงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยในระดับลึกและให้แนวทางหรือข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การปฏิบัติ การศึกษา วิจัย เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพให้ชัดเจนขึ้น องค์ความรู้ที่

ได้จากการถอดบทเรียนจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนาการเรียนการสอนและการสร้างเสริมสมรรถนะพยาบาลด้านการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัย และนำไปสู่การสร้างพลังภาคีเครือข่ายการสร้างเสริมสุขภาพระหว่างศูนย์เด็กเล็กของสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์บทเรียนการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาล
2. เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายกับการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยในศูนย์เด็กเล็ก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการถอดบทเรียนการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็ก โดยการทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ทำให้เกิดผลอย่างเป็นอยู่ในปัจจุบัน สะท้อนในรูปของปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการ (process) ผลลัพธ์ (output)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) เพื่อใช้การจัดการความรู้ในการถอดบทเรียนการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในศูนย์เด็กเล็ก จำนวน 5 แห่ง ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย

บูรพา ศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์สาธิตการพัฒนาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ ฝ่ายปฐมวัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้าศูนย์เด็กเล็ก พยาบาล ครูพี่เลี้ยงเด็ก นักวิชาการ แม่ครัว/โภชนากร และผู้ปกครอง

กลุ่มตัวอย่าง บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในศูนย์เด็กเล็ก จำนวน 5 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหาร หัวหน้าศูนย์เด็กเล็ก พยาบาล ครูพี่เลี้ยงเด็ก นักวิชาการ แม่ครัว/โภชนากร จำนวนรวม 101 คน และผู้ปกครองเด็กที่มารับบริการ จำนวน 93 คน ที่ยินดีเข้าร่วมในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ พัฒนาจากคณะผู้วิจัยซึ่งมาจากกลุ่มสถาบันการศึกษาพยาบาล และเชี่ยวชาญในการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยในศูนย์เด็กเล็ก เพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

1. แนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้บริหาร/หัวหน้าศูนย์ฯ เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล รูปแบบการบริหารจัดการเชิงโครงสร้างของศูนย์ฯ การพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะผู้ดูแลเด็ก แนวปฏิบัติในการสร้างเสริมสุขภาพเด็ก การมีส่วนร่วมของบิดามารดา ครอบครัว ชุมชน และบุคลากรในวิชาชีพ บทบาทของศูนย์ต่อการจัดการศึกษา วิจัยและบริการวิชาการ เครื่องมือและวิธีการประเมินศูนย์ฯ

2. แนวคำถามในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มพี่เลี้ยงและบุคลากรพยาบาลของศูนย์ฯ เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการสร้างเสริมสุขภาพเด็กในศูนย์ฯ ในเรื่องการประเมินการเจริญเติบโต การส่งเสริมโภชนาการและการส่งเสริมพัฒนาการตามวัย ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และชุดกิจกรรมการ

สร้างเสริมสุขภาพเด็ก การนอนหลับพักผ่อน สุข-
อนามัยช่องปาก การขับถ่าย การป้องกันและควบคุม
โรคติดต่อที่พบบ่อยในเด็ก ความปลอดภัยและการ
ป้องกันอุบัติเหตุ การจัดการเมื่อพบเด็กเจ็บป่วย
และการจัดการสุขภาพจิต และสิ่งแวดล้อม

3. แนวคำถามในการสัมภาษณ์และสนทนา
กลุ่มผู้ปกครองเด็กในศูนย์ฯ เป็นแนวคำถามนำและ
เจาะลึกในประเด็นย่อยแต่ละประเด็น ดังนี้

- ท่านคิดว่า ปัจจุบันศูนย์เด็กเล็กมีบริการ
อะไรบ้าง
- ท่านคิดว่าโครงการศูนย์เด็กเล็กควรมี
บริการอะไรอีกบ้าง
- ท่านคิดว่าบริการที่ได้รับมีจุดที่ควร
พัฒนาอะไร
- ท่านคิดว่าผู้ดูแลเด็กควรมีคุณลักษณะ
อย่างไร
- ปัจจุบันผู้ดูแลเด็กที่ศูนย์เด็กเล็กเป็น
อย่างไร ควรพัฒนาด้านใดบ้าง
- ท่านคิดว่า ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมกับ
ศูนย์เด็กเล็กในด้านใดบ้าง และ
ดำเนินการอย่างไร

4. แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ
และสมรรถนะของผู้ดูแลเด็ก ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ
ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ
เพศ สถานภาพการสมรส การศึกษา ประสบการณ์
ในศูนย์เด็กเล็ก

ส่วนที่ 2 การพัฒนาศักยภาพและ
สมรรถนะของผู้ดูแลเด็ก ประกอบด้วย การพัฒนา
ศักยภาพและสมรรถนะ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้าน
การส่งเสริมการเรียนรู้เติบโตและพัฒนาการ ด้านการ
ดูแลสุขภาพ ด้านบุคลิกภาพ การติดต่อสื่อสารและ
การประสานงาน โดยมีลักษณะข้อคำถามเป็นมาตรา
ส่วนประมาณค่า 4 ระดับดังนี้

ปฏิบัติเป็นประจำ หมายถึง ผู้ตอบมีพฤติกรรม
หรือปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆเป็นประจำทุกวันหรือปฏิบัติ
ทุกครั้ง

ปฏิบัติบ่อยครั้ง หมายถึง ผู้ตอบมีพฤติกรรม
หรือปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ เป็นส่วนใหญ่ หรือปฏิบัติ
3-4 วันต่อสัปดาห์

ปฏิบัติเป็นบางครั้ง หมายถึง ผู้ตอบมีพฤติกรรม
หรือปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ เป็นส่วนน้อย หรือปฏิบัติ
1-2 วันต่อสัปดาห์

ไม่เคยปฏิบัติ หมายถึง ผู้ตอบไม่มีพฤติกรรม
หรือไม่มีการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ เลย

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำ
แนวคำถามและแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนา
ศักยภาพและสมรรถนะของผู้ดูแลเด็ก หาความ
เที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) โดยผู้ทรง -
คุณวุฒิ 5 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการพยาบาล
กุมารเวชศาสตร์และการสร้างเสริมสุขภาพเด็ก แล้ว
นำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไข
แล้วนำแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพและ
สมรรถนะของผู้ดูแลเด็ก ไปหาค่าดัชนีความตรงตาม
เนื้อหา (Content validity index) ได้ค่ามากกว่า 0.8

2) การตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของผู้ดูแล
เด็กที่ผ่านการตรวจสอบเนื้อหาแล้ว ไปทดลองใช้กับ
พี่เลี้ยงเด็กที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง
จำนวน 20 คน และนำมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น
โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค
(Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าความเที่ยง
เท่ากับ 0.83

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภายหลังจากได้รับเอกสารรับรองจริยธรรมจาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยจากสถาบันหลัก ของหัวหน้าชุดโครงการวิจัยแล้ว คณะผู้วิจัยมี กระบวนการดำเนินงานดังนี้

1. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนด ขอบเขต การสังเคราะห์และถอดบทเรียนศูนย์เด็ก เล็กต้นแบบและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกลางและผู้วิจัยในพื้นที่

2. คณะผู้วิจัยในพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลใน ศูนย์เด็กเล็กของสถาบันการศึกษาพยาบาลพร้อมกัน 5 แห่ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลต่อ คณะบดีคณะพยาบาลศาสตร์ ของสถาบันการศึกษาที่ มีศูนย์เด็กเล็กที่เข้าร่วมโครงการตั้งอยู่

2.2 ผู้วิจัยในพื้นที่ประสานงานกับผู้บริหาร ศูนย์เด็กเล็ก เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล โดย ชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ร่วมมือในการทำวิจัยครั้งนี้

2.3 ผู้วิจัยในพื้นที่ชี้แจงวัตถุประสงค์ของ การถอดบทเรียนให้กับบุคลากรในศูนย์เด็กเล็ก ได้แก่ หัวหน้าศูนย์เด็กเล็ก พยาบาล นักวิชาการ ครู ที่เลี้ยง และโภชนาการ/ แม่ครัว ขอความร่วมมือใน การเข้าร่วมโครงการวิจัยและนัดหมายวันสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม

2.4 ผู้วิจัยในพื้นที่ซึ่งไม่ใช่ผู้ที่เกี่ยวข้อง กับการดูแลบริหารจัดการศูนย์เด็กเล็กและให้บริการ ส่งจดหมายแจ้งผู้ปกครอง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และขอความร่วมมือในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม เมื่อ ได้จำนวนผู้ปกครองที่สมัครใจในการเข้าร่วมการวิจัย แล้ว กำหนดวันในการนัดทำสนทนากลุ่มโดยให้ ผู้ปกครองเลือกวันที่สะดวก

2.5 ผู้วิจัยในพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับ หัวหน้าศูนย์เด็กเล็ก พยาบาล นักวิชาการ โภชนาการ/ แม่ครัว สนทนากลุ่มกับครู/ผู้ดูแลเด็ก และกลุ่ม

ผู้ปกครองเด็ก กลุ่มละ 6-10 คน ตามแนวคำถาม ใช้ เวลาในการสัมภาษณ์หรือสนทนากลุ่มประมาณ 40-60 นาที

2.6 ผู้วิจัยในพื้นที่ขออนุญาตหัวหน้าศูนย์ เด็กเล็กในการนำข้อมูลภาวะสุขภาพเด็กมาบันทึกใน แบบบันทึกสุขภาพเด็ก

2.7 ผู้วิจัยในพื้นที่สังเคราะห์บทเรียนการ ดำเนินงานแต่ละแห่งของตนเอง ทำให้ได้รายงานการ ถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบ 5 แห่ง

3. คณะผู้วิจัยกลางรวบรวมรายงานผลการ ถอดบทเรียนตามแต่ละศูนย์ฯ และจัดประชุมเชิง ปฏิบัติการเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลและถอดบทเรียน ศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในภาพรวมร่วมกันระหว่าง ผู้วิจัยในและผู้วิจัยกลาง

4. คณะผู้วิจัยกลางจัดทำข้อเสนอแนะเชิง นโยบายสำหรับศูนย์เด็กเล็กสร้างเสริมสุขภาพ สถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 จัดทำร่างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และมาตรฐาน/ตัวชี้วัด: ศูนย์เด็กเล็กสร้างเสริม สุขภาพ สถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ และนำสู่ ที่ประชุมเครือข่ายพยาบาลศาสตร์เพื่อการสร้างเสริม สุขภาพ เพื่อพิจารณาร่าง จำนวน 2 ครั้ง

4.2 จัดเวทีรับฟังข้อคิดเห็นและข้อ- เสนอแนะ จากผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์พยาบาลทั่ว ประเทศ

4.3 สรุปข้อเสนอแนะที่ได้จากเวทีรับฟัง ความคิดเห็น จัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และมาตรฐาน/ตัวชี้วัด

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลด้าน การพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะของผู้ดูแลเด็ก โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย

2. ผู้วิจัยในพื้นที่วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และสังเคราะห์ข้อมูลบทเรียนการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กแต่ละแห่ง

3. คณะผู้วิจัยส่วนกลางรวบรวมผลการสังเคราะห์ข้อมูลบทเรียนการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กทุกสถาบัน และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลและถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในภาพรวมร่วมกัน ระหว่างผู้วิจัยในพื้นที่และผู้วิจัยกลาง

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

จากผลการถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ สรุปผลได้เป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1 ข้อมูลทั่วไปของศูนย์เด็กเล็กและจำนวนผู้ให้ข้อมูล ทั้ง 5 แห่ง ดังตารางที่ 1 (แนบท้ายฉบับ)

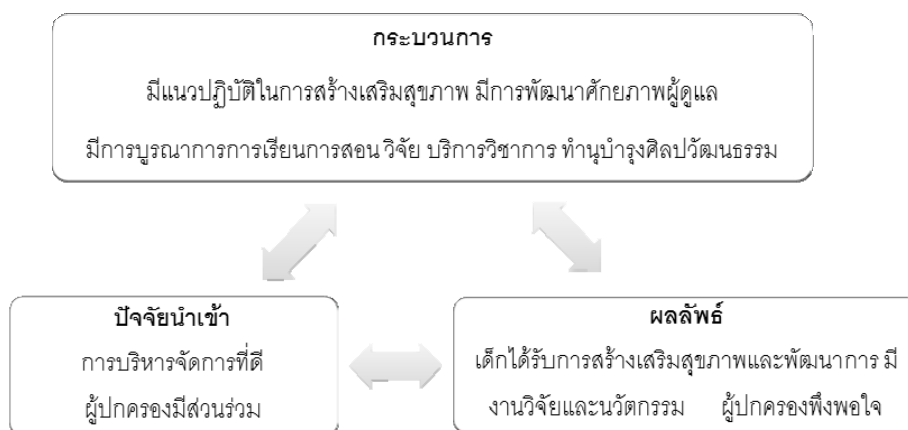
1.2 ข้อมูลทั่วไปของครูที่เลี้ยง ทั้ง 5 แห่ง จำนวน 86 คน มีอายุ 41 - 50 ปี และ 31 - 40 ปี ร้อยละ 43 และ 36 ตามลำดับ เป็นเพศหญิงทั้งหมด จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และปริญญาตรี ร้อยละ 44 และ 32 ตามลำดับ มีประสบการณ์ 1-5 ปี และ 6-10 ปี ร้อยละ 27 และ 28 ตามลำดับ

1.3 ข้อมูลทั่วไปของผู้ปกครองเด็กในศูนย์เด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ ทั้ง 5 แห่ง พบว่า ผู้ปกครองที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีจำนวน 93 คน เป็นผู้หญิงร้อยละ 74 อายุระหว่าง 30-40 ปี ร้อยละ 54 และจบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ร้อยละ 93

ส่วนที่ 2 ผลการถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็ก

ต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์

จากผลการถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กทั้ง 5 แห่ง (พิมพ์ภรณ์ กลั่นกลิ่น และคณะ, 2554; สุพรรณิ สุ่มเล็ก และคณะ, 2554; ลดาวัลย์ ประทีปชัยกูร และคณะ, 2555; มณีรัตน์ ภาครูป และคณะ, 2554) สามารถวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดเชิงระบบ ใน 3 ประเด็นหลัก คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ เป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้ (แผนภูมิที่ 1)

รูปภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการถอดบทเรียนจากศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์

	ศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาล ม.เชียงใหม่	ศูนย์สาธิตการพัฒนาคณะ คณะพยาบาล ม.ขอนแก่น	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ ม.บูรพา	ฝ่ายพัฒนาเด็กปฐมวัย คณะพยาบาลศาสตร์ ม.สงขลา	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
ลักษณะทั่วไปของศูนย์เด็กเล็ก					
ระยะเวลา	26 ปี	31 ปี	15 ปี	27 ปี	14 ปี
ดำเนินงาน	ก่อตั้งตุลาคม 2531	ก่อตั้ง 2525	ก่อตั้งมิถุนายน 2541	ก่อตั้ง1มกราคม 2529	ก่อตั้ง 2 ส.ค. 2542
ช่วงอายุเด็ก	6 สัปดาห์ – 3 ปี	2 เดือน – 4 ปี	1 เดือน -3 ปี	2 เดือน -4 ปี	6 สัปดาห์ -3 ปี
สัดส่วนพี่เลี้ยง ต่อเด็ก	1) 6 สัปดาห์ -8 เดือน 1: 3 2) 8 เดือน - 1 ปี 3 เดือน 1:4 3) 1 ปี 3 เดือน - 2 ปี 1:5 4) 2 ปี - 3 ปี = 1:7-8	1) 2 เดือน - 1 ปี 1:3 2) 1 - 2 ปี 1:6 3) 2 - 3 ปี 1:10 4) 3 - 4 ปี 1:13	1) 1ปี 6 ด - 1 ปี 8 ด 1: 3.5 2) 1 ปี 8 ด - 2 ปี 8 ด 1 : 10 3) 2 ปี 8 เดือน - 4 ปี 1 : 10-15	1) 2 เดือน – 1 ปี 1:3 - 4 2) 1 – 1.8 ปี 1.5 – 6 3) 2 – 2.8 ปี 1: 8 – 10 4) 2.8 ปีขึ้นไป 1: 10-15	1) 6 สัปดาห์- 1 ปี 1:3 2) 1 ปี – 2 ปี 1:5 3) 2 ปี - 3 ปี 1:8
จำนวนบุคลากรและผู้ปกครองที่ให้ข้อมูล					
ผู้บริหาร	1 คน อาจารย์พยาบาล ปริญญาเอกพยาบาล	2 คน อาจารย์พยาบาล ปริญญาเอกพยาบาลและ ปริญญาโท	1 คน อาจารย์พยาบาล ปริญญาเอกพยาบาล	-	-
หัวหน้าศูนย์ เด็กเล็ก	ปริญญาโท ส่งเสริมสุขภาพ	-		อาจารย์พยาบาล ปริญญาโท ทางการพยาบาล	อาจารย์พยาบาล ปริญญาโทจิตวิทยา พัฒนาการ
พยาบาล	1 คน ปริญญาโท	1 คน ปริญญาโท	-	-	1 คน ปริญญาโท
นักวิชาการ	-	2 คน ปริญญาโท และ ปริญญาตรี	-	-	1 คน ปริญญาตรี
ครู/พี่เลี้ยง	13 คน ปริญญาตรี 3 คน	28 คน ปริญญาตรี 9 คน	9 คน ปริญญาตรี/ปวส 4 คน	18 คน ปริญญาตรี 10 คน	18 คน ปริญญาตรี 3 คน
โภชนาการ/ แม่ครัว	1 คน ปริญญาตรี คหกรรม	1 คน มัธยมศึกษา	-	-	-
ผู้ปกครอง	24 41 คน	11 45 คน	20 30 คน	20 39 คน	18 39 คน

ข้อสรุปที่ได้จากการถอดบทเรียนและการอภิปรายผล

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 การบริหารจัดการของศูนย์เด็กเล็ก ทั้ง 5 แห่ง มีลักษณะคล้ายคลึงกันที่เป็นจุดเด่นของศูนย์เด็กเล็กต้นแบบ คือ บุคลากรที่เพียงพอและมีคุณภาพ เริ่มจากมีคนที่มีความรู้ในการจัดการศูนย์เด็กเล็ก กล่าวคือ คุณสมบัติของผู้บริหารทั้งหมดเป็นอาจารย์พยาบาลสาขาการพยาบาลเด็กที่มีความรู้ มีประสบการณ์ด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก และบุคลากรในศูนย์เด็กเล็กส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการดูแลเด็กในศูนย์ฯ มากกว่า 10 ปี ทำให้มีความชำนาญในการดูแลเด็ก พยาบาลประจำศูนย์ฯ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ซึ่งเป็นสาขาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพ เช่น สาขาการส่งเสริมสุขภาพ สาขาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน และสาขาจิตวิทยาพัฒนาการ พี่เลี้ยงเด็กบางส่วนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นสาขาที่ตรงกับการดูแลเด็กวัยแรกเกิด - 3 ปี พี่เลี้ยงเด็กได้รับการพัฒนาความรู้การดูแลเด็กอย่างต่อเนื่อง สามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้และกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพเด็กภายใต้การกำกับดูแลจากพยาบาลมีสัดส่วนครูพี่เลี้ยงเป็นไปตามมาตรฐาน

ส่วนการบริหารจัดการนั้น มีคณะกรรมการบริหารงานตามโครงสร้างการบริหารที่ขึ้นตรงต่อคณะพยาบาลศาสตร์ มีนโยบายสนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นไปตามพันธกิจของคณะพยาบาลศาสตร์ มีกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบภายใต้การกำกับดูแลของอาจารย์และพยาบาลผู้เชี่ยวชาญสาขาการพยาบาลเด็ก และมีการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพงาน ภายใต้การประเมินคุณภาพศูนย์เด็กเล็กจากหน่วยงานภายใน เช่น สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) หน่วยงานภายนอก เช่น กระทรวงสาธารณสุข ประเมินคุณภาพศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ ศูนย์เด็กเล็ก

ปลอดภัย เป็นต้น ทำให้ศูนย์ฯ มีแนวทางการดำเนินงานอย่างมีระบบ กระชับ คล่องตัว มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ

1.2 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานเข้าเรียนศูนย์เด็กเล็กทั้ง 5 แห่งส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญา มีหลากหลายอาชีพ ทั้งบุคลากรภายใน และภายนอกมหาวิทยาลัย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และทักษะ การเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนเสนอแนะแนวทางการดูแลเด็กให้กับศูนย์เด็กเล็กได้เป็นอย่างดี โดยร่วมส่งเสริมการเจริญเติบโตพัฒนาการเด็ก การคัดกรองภาวะสุขภาพ การส่งเสริมโภชนาการ การดูแลเมื่อเด็กเจ็บป่วย และมีการสื่อสารระหว่างผู้ปกครอง พยาบาล และพี่เลี้ยงเด็กเกี่ยวกับสุขภาพ ปัญหาและพฤติกรรมเด็ก การพัฒนาความรู้และให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพเด็ก ทำให้ผู้ปกครองรับรู้ข้อมูลเด็กอย่างชัดเจนต่อเนื่อง ตลอดจนมีตัวแทนผู้ปกครอง 1 - 2 คนเข้าร่วมเป็นกรรมการศูนย์เด็กเล็กฯ และมีการประชุมเพื่อสำรวจความต้องการและความคิดเห็นของผู้ปกครองเพื่อการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กฯ

ปัจจัยนำเข้าด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นปัจจัยความสำเร็จที่พบได้ในการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็ก สอดคล้องกับงานวิจัยของ คมคาย สิทธิโชค (2551) และ นิพรณพร วรมงคล (2550) ซึ่งศึกษาในศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ของจังหวัดอ่างทอง จำนวน 216 แห่ง และ ศูนย์เด็กเล็กใน 12 จังหวัด รวม 318 แห่ง พบว่า ความตระหนักของผู้บริหาร การสนับสนุนทรัพยากร การมีระบบงานที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร การกระทำบทบาทหน้าที่และกลวิธีการดำเนินงานที่เข้มแข็งจริงจังและต่อเนื่องของหน่วยงานสาธารณสุข และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จของการดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ แต่อย่างไรก็

ตาม การบริหารงานของศูนย์เด็กเล็กสังกัดคณะพยาบาลศาสตร์มีรายละเอียดที่แตกต่างที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ผู้บริหารงานหลักเป็น พยาบาล ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการสร้างเสริมสุขภาพ ทำให้มีนโยบายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่คำนึงถึงพัฒนาการและสุขภาพของเด็ก 2) การมีพยาบาลหรืออาจารย์พยาบาลที่ดูแลสุขภาพเด็กในศูนย์เด็กเล็กอยู่เสมอ และ 3) การได้รับการประเมินคุณภาพเพื่อประกันคุณภาพการศึกษา ร่วมกับมหาวิทยาลัยนั้น ทำให้ศูนย์เด็กเล็กได้รับการกำกับมาตรฐานเพิ่มขึ้นอีกนอกจากเกณฑ์การประเมินจากกระทรวงสาธารณสุข ทำให้มีการดำเนินงานที่เป็นห่วงโซ่คุณภาพ (PDCA)

2. ด้านกระบวนการ

2.1 มีแนวปฏิบัติการสร้างเสริมสุขภาพเด็กที่ดี โดยมีเครื่องมือและวิธีการในการประเมินที่ชัดเจน ครอบคลุมเรื่องการประเมินการเจริญเติบโต การส่งเสริมโภชนาการตามวัย การส่งเสริมพัฒนาการตามวัย การนอนหลับพักผ่อน สุขอนามัย ช่อกปาก การขับถ่าย การป้องกันและควบคุมโรค ความปลอดภัยและการป้องกันอุบัติเหตุ การจัดการเมื่อเด็กเจ็บป่วย การจัดการสุขภาพและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็ก การเตรียมความพร้อมเด็กเมื่อแรกรับบริการ มีการประเมินพัฒนาการโดยส่วนใหญ่ใช้แบบประเมินพัฒนาการ DENVER II ตลอดจนมีชุดกิจกรรมการเรียนรู้และการสร้างเสริมสุขภาพที่เกิดจากพยาบาลและบุคลากรในศูนย์เด็กเล็ก โดยมีแผนการจัดกิจกรรมประจำวันและของเล่น/สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายไว้ในศูนย์เด็กเล็ก นอกจากนี้ยังมีการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพเด็กที่มีการประสานเชื่อมต่อนอย่างเป็นระบบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายนอก เช่น โรงพยาบาลของมหาวิทยาลัย รวมถึงคณะที่จัดการเรียนการสอนเกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย

2.2 การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลเด็กอย่างเป็นระบบ ศูนย์เด็กเล็กมีแผนกลยุทธ์ กิจกรรม และจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างเป็นรูปธรรม มีการสนับสนุนให้บุคลากรเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์โดยการไปอบรมเพิ่มเติมความรู้ เข้าร่วมประชุมสัมมนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนการประเมินสมรรถนะบุคลากรเพื่อการพัฒนา โดยการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ หัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน ทำให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ มีแรงจูงใจ และพัฒนาศักยภาพในการสร้างเสริมสุขภาพเด็ก

2.3 มีการดำเนินงานโดยบูรณาการการจัดการศึกษา การบริการวิชาการ การวิจัยและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ศูนย์เด็กเล็กมีนโยบายที่ชัดเจนและการดำเนินงานตามภารกิจหลักของสถาบันการศึกษา โดยเป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกปฏิบัติงานด้านส่งเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัย สำหรับนักศึกษาพยาบาลและนักศึกษาหลักสูตรต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน มีการจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกไปในกิจกรรมการบริการของศูนย์ฯ เช่น การจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพเด็กรายบุคคล รายกลุ่ม การพัฒนาสื่อสร้างเสริมสุขภาพแก่เด็ก การให้บริการวิชาการโดยมีหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับผู้ดูแลเด็ก ครูและผู้บริหาร การจัดอบรมวิชาการประจำปีเกี่ยวกับการดูแลเด็กแก่พี่เลี้ยงเด็ก ครูปฐมวัย ผู้ปกครอง การให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองเด็กและการเป็นวิทยากรให้ความรู้หรือฝึกทักษะต่างๆ อีกทั้งเป็นแหล่งศึกษาดูงานของหน่วยงานและสถานศึกษา ก่อให้เกิดเครือข่ายผู้ดูแลเด็กในทุกระดับ ทั้งเทศบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และศูนย์เด็กเล็กในชุมชน ตลอดจนมีการส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยส่งเสริมให้เด็ก ผู้ปกครอง และบุคลากรได้เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญและจัดกิจกรรมให้แก่เด็กในการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า ศูนย์เด็กเล็กของคณะพยาบาลศาสตร์ มีกระบวนการดำเนินงานที่เน้นสร้างเสริมสุขภาพสำหรับเด็กปฐมวัยอย่างชัดเจน คือ มีและใช้แนวปฏิบัติที่เพื่อสร้างเสริมสุขภาพของเด็กในศูนย์เด็กเล็ก โดยการสนับสนุนที่สำคัญจากอาจารย์พยาบาลหรือพยาบาล ทำให้การดูแลสุขภาพและพัฒนาการของเด็กมีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมชัดเจน และนอกจากนี้การบูรณาการพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยเข้ากับศูนย์เด็กเล็ก ทำให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เช่น ผู้บริหารประเมิน กำกับ ติดตามให้การดำเนินงานเป็นไปตามพันธกิจหลัก ครูพี่เลี้ยง อาจารย์พยาบาล พยาบาล นักวิชาการ มีการบริการวิชาการให้กับบุคคลภายนอกที่สนใจ เกิดเป็นเครือข่ายการดูแลเด็กปฐมวัย ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการประเมินความพึงพอใจ ทำให้มีการปรับปรุงคุณภาพของศูนย์เด็กเล็กอยู่เสมอ หรือแม้แต่นักศึกษาที่เรียนในวิชาที่ต้องปฏิบัติงานในศูนย์เด็กเล็ก มีการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ในการสร้างเสริมสุขภาพให้แก่เด็ก ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กสังกัดแหล่งอื่น จากการศึกษาของ อภาววรรณ หนูคง และสมสิริ รุ่งอมรรรัตน์ (2556) พบว่า กระบวนการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงใต้เกิดจากการขับเคลื่อนหลักของครู/ ผู้ดูแลเด็ก โดยครู/ ผู้ดูแลเด็กมีหน้าที่ในการบริหารจัดการ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ จัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับเด็ก ประสานงานให้หน่วยงานสาธารณสุขเข้ามาให้ความรู้หรือประเมินภาวะสุขภาพ รวมถึงเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดขึ้น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีนโยบายสนับสนุนการดำเนินงาน แต่ครู/ พี่เลี้ยงจะเป็น

ผู้บริหารจัดการให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย

3. ด้านผลลัพธ์

3.1 ภาวะสุขภาพ พบว่าเด็กในศูนย์เด็กเล็ก มีภาวะสุขภาพดี การเจริญเติบโตและพัฒนาการที่สมวัย เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน ผลการตรวจสุขภาพ พบว่า ส่วนใหญ่ปกติ มีอัตราการเจ็บป่วยและติดเชื้อที่เกิดขึ้นในศูนย์เด็กเล็กลดลง สามารถป้องกันโรคและส่งต่อเมื่อพบความผิดปกติของเด็กได้รวดเร็ว

3.2 งานวิจัยและนวัตกรรมในศูนย์เด็กเล็ก ซึ่งเป็นงานวิจัยของอาจารย์ บุคลากร และนักศึกษาในศูนย์เด็กเล็กฯ เช่น คณะพยาบาลศาสตร์เชียงใหม่ มีงานวิจัยที่ช่วยพัฒนาคุณภาพการบริการของศูนย์เด็กเล็ก จำนวน 14 เรื่อง 6 มีงานวิจัยจากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เน้นที่ตัวเด็กเป็นหลัก เกี่ยวกับภาวะสุขภาพ พัฒนาการเด็ก การเตรียมเด็กต่อพฤติกรรม การแยกจากมารดา และความคิดเห็น/ทัศนคติของผู้ปกครองต่อบริการของศูนย์ฯ รวมจำนวน 7 เรื่อง 8 และมีงานวิจัยที่เกิดจากศูนย์สาธิตการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 7 เช่น การศึกษาคุณลักษณะของครูพี่เลี้ยง ปัญหาและความต้องการของผู้ปกครองเด็ก การควบคุม ป้องกัน การติดเชื้อในศูนย์ฯ การสร้างเสริมสุขภาพเด็กวัยต่างๆ และนำผลการวิจัยมาใช้เพื่อการพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพเด็ก นอกจากนี้ยังมีนวัตกรรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเหมาะสมตามวัย และวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่ ซึ่งเกิดจากบุคลากรและกิจกรรมของนักศึกษาที่เข้ามาฝึกปฏิบัติงาน

3.3 ความพึงพอใจของผู้ปกครอง พบว่าผู้ปกครองมีระดับความพึงพอใจต่อบริการที่ได้รับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์เด็กเล็ก อยู่

ในระดับดีถึงดีมาก แสดงถึงความไว้วางใจ และให้การยอมรับการดูแลสุขภาพเด็กของศูนย์เด็กเล็ก

3.4 เป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งพัฒนาบุคลากรของศูนย์เด็กต่างๆ เนื่องจากเป็นศูนย์เด็กเล็กในสังกัดของคณะพยาบาลศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยชั้นนำ ทำให้เป็นแหล่งฝึกที่ดีสำหรับนักศึกษาพยาบาลรวมทั้งนักศึกษาในสาขาอื่นๆ เช่น ศึกษาศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ เป็นต้น โดยนักศึกษาพยาบาลมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริงกับเด็กที่มีภาวะสุขภาพดี ในเรื่องต่างๆ เช่น การประเมินภาวะสุขภาพ การประเมินพัฒนาการ การให้คำแนะนำด้านสุขภาพ ในขณะเดียวกันบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถของศูนย์เด็กเล็กจะเป็นผู้นำในการถ่ายทอดความรู้ให้กับศูนย์เด็กเล็กที่สนใจหรือศูนย์เด็กเล็กเครือข่าย เช่น ศูนย์เด็กเล็กในจังหวัดขอนแก่น หรือชลบุรี เป็นต้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างครูและบุคลากรในศูนย์เกิดแนวปฏิบัติในการดูแลเด็กร่วมกัน

ผลของการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กต้นแบบในสถาบันการศึกษาพยาบาลเป็นไปตามเป้าหมายที่ศูนย์เด็กเล็กกำหนดไว้ ซึ่งใช้เกณฑ์การประเมินเช่นเดียวกับการประกันคุณภาพการศึกษา สอดรับกระบวนการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาของวิลาววัลย์ พิเชียรเสถียร สมจิต เกียรติวัฒนเจริญ นิตยา ไทยภิรมย์ วัฒน ธนสุวรรณ และนพวรรณ รัตนดำรงอักษร (2550) ซึ่งพบว่า เด็กของศูนย์เด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 58 คน ได้รับการส่งเสริมสุขภาพในเรื่อง การส่งเสริมภาวะโภชนาการ การส่งเสริมการเจริญเติบโต การส่งเสริมพัฒนาการ การตรวจสุขภาพ การส่งเสริมทันตสุขภาพ การป้องกันอุบัติเหตุ การดูแลให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม การควบคุมโรคติดต่อ การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ การให้คำแนะนำแก่ผู้ปกครองและการอบรมให้ความรู้แก่บุคลากร หลัง

การดำเนินโครงการพบว่า เด็กมีการเจริญเติบโต พัฒนาการ ภาวะโภชนาการและมีสุขภาพฟันดีขึ้น ผู้ปกครองมีความพึงพอใจ บุคลากรในศูนย์เด็กเล็กมีความรู้ในการส่งเสริมสุขภาพเพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย :

หลังจากการถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กสังกัดสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ ผู้วิจัยและคณะทำงานเครือข่ายพยาบาลศาสตร์เพื่อการส่งเสริมสุขภาพได้จัดเวทีรับฟังข้อคิดเห็น ทำให้เกิดข้อเสนอแนะนโยบายเกี่ยวกับศูนย์เด็กเล็กสร้างเสริมสุขภาพในสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ (2555) ซึ่งประกอบด้วย นโยบายระดับสถาบัน (สถาบัน/องค์กรเครือข่าย) และนโยบายระดับวิชาชีพ (สภาการพยาบาล/องค์กรวิชาชีพ) ดังนี้

1. นโยบายระดับสถาบัน ศูนย์เด็กเล็กสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ควรมี

1.1 การนำใช้ มาตรฐาน/ตัวชี้วัด ศูนย์เด็กเล็กสร้างเสริมสุขภาพสถาบันการศึกษาพยาบาลศาสตร์ และทบทวนเป็นระยะตามที่กำหนด

1.2 การพัฒนาและนำใช้ แนวปฏิบัติ/ชุดกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพเด็กเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการสร้างเสริมสุขภาพของศูนย์เด็กเล็กในสถาบัน

1.3 การสอนเนื้อหาการสร้างเสริมสุขภาพเด็กในวิชาการพยาบาลเด็ก โดยเป็นแหล่งฝึกปฏิบัติด้านการสร้างเสริมสุขภาพเด็กสำหรับนักศึกษาพยาบาลและนักศึกษาสหสาขาวิชา ในระดับต่างๆ

1.4 การทำวิจัยและพัฒนาเครือข่ายวิจัยด้านการสร้างเสริมสุขภาพเด็กในศูนย์เด็กเล็กเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้และนำผลการวิจัยสู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ

1.5 การจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในและระหว่างสถาบันเป็นประจำสม่ำเสมอ

1.6 การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน โดยพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมที่ได้มาตรฐาน

1.7 การดำเนินงานเป็นศูนย์การเรียนรู้และศูนย์ฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาเด็กเล็กสร้างเสริมสุขภาพ ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการสร้างเสริมสุขภาพเด็กปฐมวัยแก่ประชาชน ศูนย์เด็กเล็กในชุมชนที่เป็นสถาบันภาคีเครือข่ายและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

1.8 การประสานเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็กในพื้นที่รับผิดชอบ โดยร่วมตรวจประเมินสถาบันภาคีเครือข่ายกับองค์กรสหวิชาชีพและองค์กรภาคีเครือข่ายอื่น เช่น สมศ. กรมอนามัย สถาบันการศึกษา สถานบริการสุขภาพ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

2. นโยบายระดับวิชาชีพ องค์กรภาคี

เครือข่าย/สภาการพยาบาล ควรมี

2.1 การพัฒนามาตรฐานหลักสูตรการฝึกอบรมบุคลากรผู้ดูแลเด็กร่วมกับองค์กรวิชาชีพอื่น

2.2 ฐานข้อมูลกลาง/ศูนย์วิจัยด้านการสร้างเสริมสุขภาพในประเด็น ศูนย์เด็กเล็ก เผยแพร่แก่บุคลากรสุขภาพและประชาชน เพื่อใช้ในการศึกษาและติดตามภาวะสุขภาพและการดูแลเด็กระยะยาว

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็กในสังกัดสถาบันการศึกษาพยาบาล มีองค์ประกอบของพยาบาลเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทำให้ผลของภาวะสุขภาพของเด็กอยู่ในเกณฑ์ดี พยาบาลควรนำแนวปฏิบัติในการส่งเสริมสุขภาพเด็กรูปแบบต่างๆ มาจัดกระทำ เช่น โปรแกรมการส่งเสริมภาวะโภชนาการของเด็กที่ทำร่วมกับครูและผู้ปกครองในศูนย์เด็กเล็ก การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมแต่ละช่วงวัย เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการดำเนินงานแผนพัฒนาเครือข่าย
พยาบาลศาสตร์เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ
(พย.สสส) ระยะที่ 2. (2555) (ร่าง)
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายพยาบาลศาสตร์
ศึกษาเพื่อสร้างสุขภาวะสังคม. ขอนแก่น:
โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- คมคาย สิทธิโชค. (2551). *ปัจจัยสู่ความสำเร็จของ
ศูนย์เด็กเล็กน่าวอยู่จังหวัดอ่างทอง.*
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
(สาธารณสุขศาสตร์) สาขาเอกบริหาร
สาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ. (2551). สุขภาพ
คนไทย 2551 กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์
พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- นิพนธ์พร วรมงคล. (2550). *ปัจจัยที่มี
สัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงาน
ศูนย์เด็กเล็กน่าวอยู่.* วิทยานิพนธ์ปริญญา
สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต (บริหาร
สาธารณสุข), มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.
- บังอร เทพเทียน และปิยะฉัตร ตระกูลวงษ์. (2550).
การดูแล เด็กปฐมวัยของประเทศไทย.
วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา, 5(3),
117-28.
- พิมพ์ภรณ์ กลั่นกลิ่น, สมจิต เกียรติวัฒนเจริญ,
เนตรทอง นามพรม, พัชรี วรกิจพูนผล,
จุฑามาศ ผลมาก, สุรภรณ์ สุวรรณโอสถ
และปรัชญาพร อิศาระ. (2554). การถอด
บทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบของสถาบัน
การศึกษาพยาบาลศาสตร์โชนภาคเหนือ.
พยาบาลสาร, 38(3), 1-9.

- มณีรัตน์ ภาครูป, สมสิริ รุ่งอมรรรัตน์, युณี พงศ์จตุรวิทย์ และสุนีย์ ละกำป็น. (2554). *การถอดบทเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. แผนงานพัฒนาเครือข่ายพยาบาลศาสตร์เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ (พย.สสส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)*
- รายงานสาธารณสุขไทย ปี 2551-2553 [ออนไลน์] 2556 [อ้างถึง 17 มกราคม 2556] จาก: <http://www.moph.go.th/ops/thp>.
- ลดาวลัย ประทีปชัยกูร, อุทัยวรรณ พุทธรัตน์, เกียรติกำจร กุศล และนุชสรา ทวีพันธ์อินทร์. (2555). การถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กในสถาบันการศึกษาพยาบาลฝ่ายพัฒนาเด็กปฐมวัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. *วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์*, 32(3), 13-26.
- ลีลา วนรัตน์, สมศักดิ์ ชัยพิพัฒน์, ประนอม ภูวนัตตริย. (2546). หลักเกณฑ์การควบคุมป้องกันโรคติดต่อและอันตรายในสถานรับเลี้ยงดูแลเด็ก. (Electronic version). *วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม*, 26(2), <http://advisor.anamai.moph.go.th/262/26207.html>.
- วิลาวัลย์ พิเชียรเสถียร สมจิต เกียรติวัฒน์เจริญ นิตยา ไทยาภิรมย์ วิมล ธนสุวรรณ นพวรรณรัตน์ดำรงอักษร. (2550). *รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพเด็กในศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. Retrieve December, 20,2013 from http://www.nurse.cmu.ac.th/daycare/new_page_2.htm#3. รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพเด็กในศูนย์ศึกษาเด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2554). *คู่มือการประเมินศูนย์เด็กเล็กปลอดโรค*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
- สุพรรณณี สุ่มเล็ก, จินตนา ตั้งวรพงศ์ชัย, นิลาวรรณ ฉันทะปรีดา และเกื้อพันธ์ กลั่นการดี. (2554). การถอดบทเรียนศูนย์เด็กเล็กต้นแบบ ในสถาบันการศึกษาพยาบาล: ศูนย์สาธิตการพัฒนาเด็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. *วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ*, 34(4), 1-11.
- อภาวารรณ หนูคง สมสิริ รุ่งอมรรรัตน์. (2556). การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันตก. *วารสารพยาบาลศาสตร์*. Inpress